

I/2007

LEVÓN

Vaasan yliopiston Levón-instituutin tiedotuslehti

Maaseudun Voima -

Tutkimus hajautetusta energiantuotannosta

Avoin yliopisto raivaa uusia opintopolkuja

Yrittäjyyskasvatus edelleen ajankohtaista

Kouluttajien työ kunniaan!

Pääkirjoitus / Jouko Havunen

Sisältö

Pääkirjoitus / Jouko Havunen: Kouluttajien työ kunniaan!	2
Yhteiskuntavastuu ja kuluttajakäyttäytyminen	3
Avoin yliopisto raivaa uusia opintopolkuja	4-5
Maaseudun voima - Tutkimus hajautetusta energiantuotannosta	6-7
Tietoa sopimusoikeudesta yrittäjille ja pk-yrityksille	8
Yrittäjyyskasvatus edelleen ajankohtaista	10-11
Mietteissä / Jukka Rautio: Be Careful Out There	11
Toimintakalenteri	12

Vaasan yliopistossa palkittiin taas kerran opiskelijoiden toimesta parhaita opettajia. Onnittelut Riitta Viitalalle ja Tarmo Malmbergille. On erittäin tärkeää korostaa jo tutkinto-opiskelussakin opettajan roolia oppimisessa. Toki oppiminen on aina monen asian kokonaisuus, jossa kouluttajalla, koulutussisällöllä, opetusmenetelmillä, oppimisympäristöllä ja opiskelijoilla itsellään on kaikilla oma merkityksensä.

Aikuiskoulutuksen ja täydennyskoulutuksen maailmassa oppimistapahtuman kokonaisuuden tiedostamisen on erittäin tärkeää. Ollaanhan maailmassa, jossa asiakas maksaa oppimistapahtumasta, on poissa työpaikaltaan ja on jo kokemuksen kautta monen asian ammattilainen. Siirrytään tapahtumaan, jossa asiakkaan näkökulmasta on kyse investoinnista, jonka odotetaan maksavan itsensä takaisin. Kaiken tämän huomioon ottaminen edellyttää kouluttajilta hyvää osallistujatuntemusta sekä vahvaa substanssi- ja pedagogiikkaosaamista. Tällaisena me aikuiskouluttajat näemme asian, mutta mikä on käytännön arki?

Levón-instituutissa kävi helmikuun alussa vieraana Humanistisen ammattikorkeakoulun kouluttajakoulutuksessa mukana oleva ryhmä. Heidän kanssaan käyty keskustelu nosti esille kysymyksiä, jotka eivät välttämättä tue edellä kuvattua oppimistapahtuman ihannekuva. Itse asiassa vaikuttaisi pelottavasti siltä, että kouluttajan osaamiselle ei nykyään annettaisikaan sille kuuluvaa arvoa. Tähän johtopäätökseen tullaan, kun ajatellaan aikuiskoulutuksen nykyisiä rakenteita eli koulutuksen kulkemista erilaisten väliorganisaatioiden rahoituksen kautta. Koulutusta ei myydäkään ensisijaisesti loppukäyttäjälle eli tuleville osallistujille, joilla kuitenkin on aikanaan koulutustapahtumassa juuri se investoijan ja oppijan rooli. EU-projektirahoituksen myötä koulutusmarkkinoille on tullut paljon organisaatioita, jotka eivät ydinosaamiseltaan ole varsinaisia kouluttajia. Koulutuksen rahoittajien rooliksi tulee ottaa kantaa tulevien koulutettavien puolesta koulutuksen sisällön, koulutusmenetelmien, kouluttajaosaamisen ja käytettävän oppimisympäristön sopivuudesta ja hyvydestä. Tällaiset asiat kuitenkin harvoin näkyvät tarjouspyynnöissä ja tarjouksiin liittyvissä arviointikriteereissä.

Tilanne on jopa huolestuttava. Koulutus ei saisi koskaan olla vain tilastoihin koulutuspäivämääriä tietyllä koulutuspäivähinnalla lukuja tuottava tapahtuma. Kyse on kuitenkin siitä, että parhaimmillaan jaetaan osallistujille tärkeää tietoa, vaikutetaan heidän asenteisiinsa ja käyttäytymiseensä ja luodaan edellytyksiä yksilöiden ja heidän edustamiensa taustaorganisaatioiden kasvulle ja kehitymiselle. Elämme näissä asioissa etsikkoaikaa. Työelämän muutokset luovat yhä suurempia paineita hyvälle täydennyskoulutukselle. Toivottavasti kouluttajien rooli nähdään tässä oikein ja heidän työnsä arvostus nostetaan kunniaan.

www.uwasa.fi/levon

LEVÓN on Levón-instituutin tiedotuslehti. Levón-instituutti on Vaasan yliopiston tutkimus- ja koulutuspalveluihin erikoistunut yksikkö. **Julkaisija:** Levón-instituutti **Toimituksen osoite:** Wolffintie 35, 65200 Vaasa / PL 700, 65101 Vaasa **Toimitus ja kuvat:** Anne Sved **Puhelin:** (06) 324 8111 (yliopiston vaihde) **Faksi:** (06) 324 8350 **Sähköposti:** anne.sved@uwasa.fi **Internet:** <http://www.uwasa.fi/levon> **ISSN:** 1459-045X **Painos:** 3000 **Painopaikka:** Fram, Vaasa **Paperi:** Munken Pure (sisus 120 g, kansi 170 g) **Kansikuva:** Merja Kokko **LEVÓN** ilmestyy neljä kertaa vuodessa, seuraava lehti ilmestyy kesäkuussa 2007. Kommentit, tilaukset ja osoitteenmuutokset pyydetään osoittamaan toimitukselle.

Yhteiskuntavastuu ja kuluttajakäyttäytyminen

Teksti: Mikael Alaviitala

**Yhteiskuntavastuun saralla ta-
pahtuu – tai ainakin puhetta
riittää. Välillä jää vähän hämä-
rän peittoon se ehkä oleellisin
kysymys: Mihin me oikein py-
rimme pönkittämällä yritysten
yhteiskuntavastuuta? Haluam-
meko säästää luontoa sekä
tuoda lisää humanisuutta yh-
teiskuntaan vai haluammeko
parantaa yritysten kilpailu-
kykyä?**

Aika usein näkee väitettävän, että edellä mainitut näkökulmat eivät ole toistensa vastakohtia, vaan päinvas- toin; yritysten kilpailukykyä voi yh- teiskuntavastuupanostuksella nimen- omaan parantaa, sillä yhteiskunta- vastuu tuo yrityksille ja sen tuotteille ja palveluille lisäarvoa sekä lisää työnteki- jöiden työmotivaatiota.

Lukuisat tutkimukset osoit- tavat, että kuluttajilla on myönteinen asenne ympäristöystävällisyyttä ja humanismia kohtaan. Melkein yhtä monta tutkimusta osoittaa kuitenkin, että kuluttajien asenne ja käyttäy- tyminen eivät näissä asioissa aina kohtaa. Käytännön tilanteissa selityksiä aina löytyy: Ei ole aikaa pohtia tämän tyyppisiä kysymyksiä ostopäätöksessä tai ei viitsi maksaa enempää, kun ei tiedä mitä muut kuluttajat tekevät ja yksittäis- sellä ostopäätöksellähän ei saa mitään aikaiseksi. Kuluttajalle syntyy para- doksaalinen tilanne, kun hän haluaisi tietää enemmän kulutusseuraamuk-

sista, mutta ei ole halukas panos- tamaan aikaa tiedon hankkimiseen, sillä informaatiota tulvii jo hukku- miseen asti kuluttajien yli. Kun tilanne on tämä, yhteiskuntavastuun muut- taminen lisäarvoksi ja sitä kautta kil- pailueduksi on erittäin haastavaa.

Tilanne on muuttumassa – ainakin teoriassa. Maslowin tarvehierarkiassa olemme länsimaissa saavuttamassa pyramidin huipun. Meillä on ruokaa, asuntoja, turvallisuudentunnetta, yhdis- tystoimintaa ja kaikki mahdolliset vekottimet. Ja jos ne loppuvat, niin kaupasta saa lisää. Maslowin tarve- hierarkian korkeimmalla tasolla ihmi- nen pyrkii toteuttamaan itseään ja haluaa tehdä ”hyviä” asioita. Luonto, perhe ja kulttuuri nousevat silloin vah- vasti esille.

Johtava tulevaisuudentutkija Patricia Aburdene ennustaa kirjassaan Megatrend 2010, että tietoteollisuuden ja informaatioyhteiskunnan jälkeen maapalloa pyyhkäisee vastuullisuuden ja henkisyuden megatrendi. Tämä tarkoittaisi, että kuluttaja ottaisi nykyistä enemmän huomioon eettiset ja ympä- ristölliset kulutusseuraamukset. Jo nyt on huomattavissa, että yhä useampi yritys panostaa niin sanottuihin ”hy- väntekeväisyystuotteisiin”.

Ihmisten asennemuutos saat- taisi heijastua myös työhön. Työaikaa pyrittäisiin lyhentämään ja työpaikan valintaan vaikuttaisi entistä enemmän työn haasteellisuus sekä työpaikan yhteiskuntavastuullinen imago. Lyhen-

tynessä työajassa työtehokkuus per työtunti saattaisi hyvinkin nousta (kuten esim. KWH:n kokeilu on osoittanut), ja työmotivaatio ja työssä jaksaminen suuremman vapaa-ajan myötä kas- vaisivat, jolloin ihminen ehkä myös ha- luaisi ja pystyisi olemaan työelämässä pitempään ennen eläkkeelle siirtymistä.

Tällä hetkellä megatrendin muutos kuitenkin tuntuu kaukaiselta. Saksa- laiset ovat usein antaneet kuvan itses- tään ympäristötietoisina kuluttajina. He eivät osta paperia Suomesta, jos siihen käytetyt puut on väärin tai vää- rästi paikasta kaadettu. EU:ssa ehdo- tettiin hiljattain, että autojen päästöjä leikattaisiin tulevaisuudessa 20 pro- sentilla. Tämä nosti hirveän haloon juuri Saksassa, jossa liittokansleria myöten vastustettiin ehdotusta, sillä se heikentäisi eurooppalaisten autonval- mistajien kilpailukykyä. Tämä esimerk- ki havainnollistaa, miten vaikeaa on muuttaa yhteiskuntavastuu kuluttajien arvostamaksi lisäarvoksi, sillä eikö au- tojen ympäristöystävällisyyden pitänyt nimenomaan lisätä kilpailukykyä?

Avoim yliopisto raivaa uusia opintopolkuja

Teksti ja kuva: Jenni Mäenpää

Seinäjoelle on suunnitteilla kandidiväylä Vaasan yliopiston avoimen yliopiston ja talousoikeuden laitoksen yhteistyönä. Jos innokkaita opiskelijoita on riittävästi, opinnot käynnistyvät jo syksyllä.

-Nelivuotisen kandidiväylän jälkeen voi halutessaan jatkaa maisterivaiheeseen ja valmistua lakiekonomiksi. Opinnot toteutetaan ilta-aikaan, joten väylä soveltuu hyvin työssäkäyville, Vaasan yliopiston avoimen yliopiston opintopäällikkö Sonja Hakala kertoo.

Kiinnostusta Seinäjoen kandidiväylään kartoitetaan parhaillaan.

-Ennakkotietojen mukaan kiinnostusta löytyy, mutta päätös opintojen aloittamisesta tehdään tarkempien selvitysten jälkeen kevään aikana, avoimen yliopiston suunnittelija Maijastiina Jokitalo toteaa.

Avoim yliopisto tarjoaa opinnot kandidaatin tutkielmaan asti.

-Tutkielma tehdään sitten talousoikeuden laitokselle. Maisterivaiheen opinnoista vastaa Seinäjoen yliopistokeskus.

Helmikuussa vahvistettu elinikäisen oppimisen strategia kannustaa opintojen kauaskantoisempaan suunnitteluun avoimessa yliopistossa. Hakala toteaa, että strategian mukaan aiemmin tehdyn vuosittaisen suunnitelman sijaan toiminta suunniteltaisiin kolmi- vuotiskausiksi.

-Seinäjoelle kaavailtu nelivuotinen kandidiväylä on tästä hyvä esimerkki. Pitkäjänteisyys palvelee kaik-

kia osapuolia: avointa yliopistoa, laitosta ja opiskelijoita.

Monivuotiset suunnitelmat vaativat hyvää yhteistyötä.

-Esimerkiksi kandidiväylä-hankkeessa on ollut hyvin tärkeää talousoikeuden laitoksen innokas ja positiivinen suhtautuminen, Hakala kättelee.

Suunta Seinäjoelle ja Kokkolaan

Vaasan yliopiston avoim yliopisto on kasvattanut jalansijaa Seinäjoella.

-Innokkaita opiskelijoita löytyy Seinäjoen suunnalta runsaasti. Se on hyvin virkeä ja kehittyvä alue, Jokitalo luonnehtii.

Myös Kokkolassa on ollut opinnoille runsaasti kysyntää.

-Viime syksynä saimme Kokkolasta erittäin hyviä tuloksia ja myös se on Vaasan avoimen yliopiston kannalta kasvava alue, Hakala lisää.

Vaasan yliopiston avoimen yliopiston opintopäällikkö Sonja Hakala ja suunnittelija Maijastiina Jokitalo ohjaavat ja kannustavat avoimella opintiellä eteenpäin.

Viime syksynä Seinäjoella alkoivat kolmivuotiset maisteriopinnot, joiden pääaineena on johtaminen ja organisaatiot. Opintoihin valittiin 24 opiskelijaa, joilla oli jo alan opintoja. Trade-nomeille, kauppatieteen kandidaateille tai avoimessa yliopistossa kauppatieteellisiä opintoja suorittaneille tarjoutui näin mahdollisuus kouluttautua maisteriksi.

Seinäjoelle kaavaillaan seuraavia johtamisen maisteriopintoja muutaman vuoden päähän.

-Keskustelua on jo aiheesta käyty. Lähivuosina myös Kokkolaan on suunnitteilla vastaavanlaiset maisteriopinnot, Jokitalo paljastaa.

Avointa väylää tutkintoon

Avoin yliopisto on jo pitkään tarjonnut opintokokonaisuuksia, joiden avulla opiskelija voi hakea erillisvalinnassa avoimen väylän kautta yliopistoon. Kriteerit vaihtelevat tiedekunnasta riippuen, mutta yleensä avoimen väylän kautta tutkinto-opiskelijoiksi hakevilla tulee olla pääaineesta suoritettuna perus- ja aineopinnot sekä kieli- ja yleisopinnot.

-Avoimen väylä on vakiinnuttanut asemansa yhtenä reittinä yliopistotutkintoon, Hakala kiteyttää. Väylähaku on nyt ajankohtainen, sillä haku päättyy Vaasan yliopistossa maaliskuun lopussa. Vuonna 2005 avoimen väylän kautta Vaasan yliopiston neljään tiedekuntaan haki kaikkiaan 35 opiskelijaa, joista 22 sai opiskelupaikan. Vuonna 2006 hakijoita oli 55, joista valituksi tuli 29. Eniten väylän kautta on haettu kauppatieteelliseen tiedekuntaan.

VAASAN YLIOPISTO AVOIN YLIOPISTO

Tulevia opintoja keväällä 2007:

Lisätietoja ja ilmoittautuminen osoitteessa www.uwasa.fi/avoin.

Johtaminen

- Organisaatiopsykologia 3ov
- Asiantuntija- ja palveluorganisaation johtaminen 3 ov
- Organisaation kehittäminen 5 ov alkaa 21.2.
- Työmotivaatio ja palkitseminen 3 ov alkaa 7.3.

Laskentatoimi ja rahoitus

- Laskentatoimen perusopinnot 16 ov alkaa 14.3.
- Kirjanpidon perusteet 3 ov alkaa 14.3.
- Tilintarkastuksen perusteet 3 ov alkaa 24.4.
- Yrityksen tulossuunnittelu ja tilinpäätös 3 ov alkaa 18.4.

Markkinointi

- Palvelu- ja suhdemarkkinointi 4 ov alkaa 1.4.
- Doing Business in China 5 ov alkaa 12.3.
- Yrityksen ostotoiminta 5 ov alkaa 7.3.

Talousoikeus

- Markkinaoikeus 5 ov alkaa 12.3.
- Kansainvälinen kauppaoikeus 5 ov alkaa 16.4.
- Elinkeinoverotus 5 ov alkaa 11.4.
- Vero-oikeus 5 ov alkaa 7.3.

Teknillistieteelliset opinnot

- Energiatekniikan fysikaaliset perusteet 5 ov alkaa 15.3.
- Fysiologinen psykologia 5 ov
- Energiantuotanto 5 ov
- Kestävä kehitys 5 ov alkaa 7.3.

Humanistisen alan opinnot

- Laskentatoimen ruotsi 4 ov alkaa 19.3
- Johdatus kulttuurienväliseen viestintään ja kulttuurintutkimukseen 5 ov alkaa 26.3.
- Semiotiikka ja mediat 3 ov alkaa 4.5.
- Suullinen viestintä (suomi) 2 ov alkaa 16.3.

Hallintotieteellisen alan opinnot

- Sosiaali- ja terveyshallinto, aineopinnot 36 op
- Julkisjohtamisen taloudellinen perusta 6 op alkaa 26.4.

Itsenäistä opiskelua:

- Arvoilla hyvään hallintoon 4op/2ov
- Johtajuuden ja tiimityöskentelyn kehittäminen 2 ov
- Talousoikeus (YLEn Avoin yliopisto) 2 op
- Nimellään paikka löydetään Pohjanmaallakin 3 op
- Tuotantotalouden erityiskysymyksiä 5 op/3 ov

Ikäihmisten yliopiston luentosarja Suomen "heimot" jatkuu 6.3.

Lisätietoja www.uwasa.fi/avoin

Vaasan yliopistoseura ja Vaasan yliopiston avoin yliopisto järjestävät yhteistyössä hoiva- ja hyvinvointipalveluita käsittelevän kaikille vapaan ja maksuttoman yleisöseminaarin

Hoivapalvelut asiakkaiden ehdoilla?

Seminaari pidetään torstaina **22.3.2007** alkaen klo 18.00 Vaasan yliopiston päärakennuksessa, auditorio Wolffissa.

Kysy lisää: **opiskelijapalvelu:** puh. (06) 324 8457, 324 8452; **opinto-ohjaus:** puh. (06) 324 8585; **s-posti:** avoinyo@uwasa.fi. Lisätietoja ja ilmoittautuminen osoitteessa www.uwasa.fi/avoin.

Alueellisen aikuiskoulutuksen tulevaisuus

ALKU II -hankkeen päätöseminaari

Perjantai 11.5.2007 klo 12.00
Ähtäri, Pirkanlinna, Lukiotie 3

Seminaarissa välitetään hankkeen hyviä käytäntöjä ja keskustellaan alueellisen aikuiskoulutuksen tulevaisuudesta. Puhujina mm. **Ari Saarinen** (OPM), **Kyösti Virrankoski** (Europarlamentti) ja **Mikko Luoma** (Johtamistaidon opisto).

Tervetuloa!

Seminaari on maksuton ja osallistujamäärältään rajattu.

Ilmoittautumiset 30.4.2007 mennessä ilmoittautumislomakkeella

www.uwasa.fi/avoin/alku

Bothnia Congress, Nina Jokiahho (06) 324 8472

Lisätiedot hankkeen ja seminaarin sisällöstä:

www.uwasa.fi/avoin/alku

Projektipäällikkö Miia Mäntylä (050) 551 2270

Maaseudun Voima - Tutkimus hajautetusta energiantuotannosta

Teksti ja kuvat: Pekka Peura

Maaseudun Voima on uudenlainen tutkimus hajautetusta energian tuotannosta. Se on samalla loppuraportti hankeohjelmasta ”Liiketoiminta hajautetussa energiantuotannossa”. Ohjelma toteutettiin huhtikuun 2004 ja maaliskuun 2006 välisenä aikana ja rahoitettiin pääosin Tekesin Densy-teknologiaohjelmasta (Hajautettujen energiajärjestelmien teknologiaohjelma 2003–2007). Lisäksi rahoitukseen osallistuivat Merinova Oy, Seinäjoen seudun elinkeinokeskus sekä yhteensä 11 yritystä.

Maaseudun Voima -tutkimuksen keskeinen tulos on, että yksittäinen pienehkö, vain uusiutuvia ja lähialueella syntyviä raaka-aineita käyttävä energiantuotantoyksikkö, tässä tapauksessa biokaasulaitos, voi olla taloudellisesti järkevä. Tärkeää on räätälöidä liiketoimintakonsepti, jossa yhdistetään useita kannattavuuden osatekijöitä. Energian myynti on siis vain yksi tulonlähde. Yritykset suhtautuvat positiivisesti hajautetun energian käyttöönottoon ja kuluttajien asenteet tukevat näitä uusia kestäviä ratkaisuja.

Uusien ratkaisujen kannalta on tärkeää lisäksi se, että hyvin usein niillä ratkaistaan myös muita kuin energiantuotantoon liittyviä tarpeita tai ongelmia. Esimerkiksi eloperäisten jätteiden ja (erityisesti sikaloista peräisin olevien) lietteiden käsittely hyödyttää suoraan jätteiden tuottajia ja poistaa pahoja ongelmia – itse asiassa sellaisia, joihin on vuosikaudet haettu ratkaisuja siinä onnistumatta. Kyse onkin siitä,

että uusille ratkaisuille voidaan määrittellä monenlaisia arvolupauksia, jotka poikkeavat suoran taloudellisen tuoton vaatimuksesta.

Maaseutu kotimaisen energian tuottajana

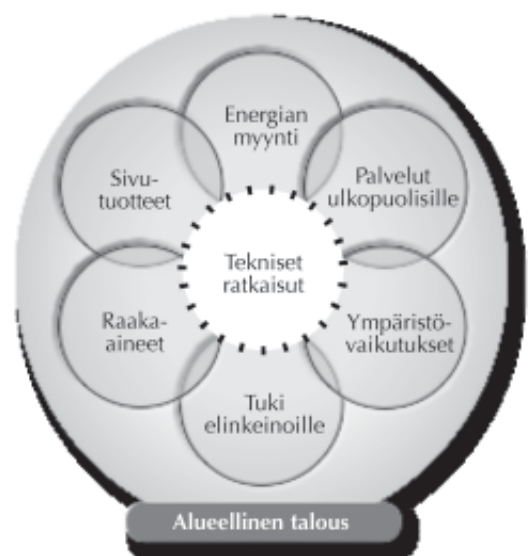
Maaseudun ja koko valtakunnan kannalta on tärkeää huomata, että tutkimuksessa hahmotellut uudet ratkaisut stimuloivat monella tapaa kotimaan omaa taloutta. Koko energiahuollon raha pyörii kotikentällä. Sen kautta saadaan uutta työllisyyttä, ja se elävöittää varsinkin maaseutua. Maaseudulle voi tällaisen kehityksen kautta siunaantua kokonaan uudenlainen yhteiskunnallinen rooli: elintarviketuotannon ohella maaseutu on myös energiantuottaja.

Liiketaloudellisesti kannattavinta maaseudun voimaa ovat tutkituista vaihtoehdoista liikennepolttoaineeseen perustuvat konseptit. Biokaasun käyttö liikenteen polttoaineena tosin edellyttää huomattavan infrastruktuurin rakentamista ja suuren käyttäjäkunnan sitouttamista. Kuitenkin monet esimerkit ja suunnitelmat osoittavat, että nämä vaihtoehdot ovat toteutumassa jo lähiaikoina. Muissa vaihtoehdoissa investoijan näkökulmasta panostus hajautetun energiantuotannon tekniikkaan näyttää tiukkojen liiketaloudellisten kriteerien perusteella kyseenalaiselta. Kuitenkin kohtuullisella julkisella tuella investoinnit ovat kaikissa vaihtoehdoissa kannattavia hyvin tiukkojen kannattavuus-

kriteerien mukaan (takaisinmaksuaika 8 vuotta, sisäinen korkokanta 12 %).

Tämä on tärkeä havainto siitä syystä, että uudet tekniikat ovat vielä kehityksensä alussa. Niillä ei ole masatuotannon etuja eikä sisäistä tehokkuutta, ja niiden arvoketjut ovat kehittymättömät. Niiden kilpailu- ja toimintaympäristössä kaikki järjestelmät tukevat toisenlaista energiantuotannon mallia. Hajautetun energiantuotannon tekniikat ovat ”diffuusion adoptiokäyränsä” alkupäässä. Kuitenkin ne joutuvat kilpailemaan markkinoilla kypsän vaiheen ratkaisujen kanssa. Näin ollen tulos on uuden tekniikan yleistymisen kannalta rohkaiseva – odotettavissa on talouden ja kilpailukyvyyn nopea kohentuminen. Maaseudun Voima ennakoii uuden energiantuotannon mallin yleistymistä, erityisesti maaseudulla.

Julkinen tuki alueiden ja kotimaan omien resurssien hyödyntämiselle olisi monesta syystä perus-

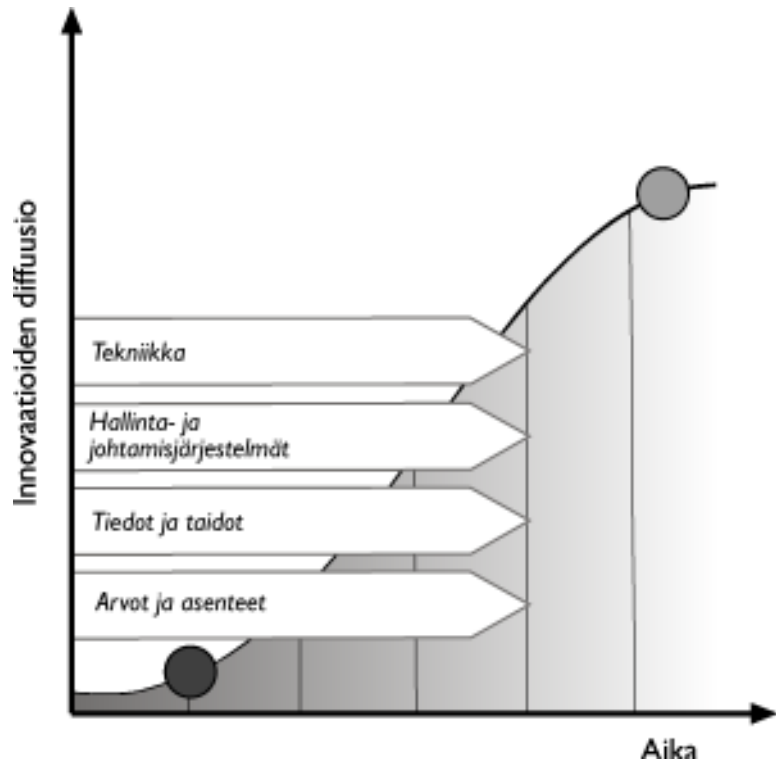
Energiantuotantoyksikön liiketoimintakonsepti koostuu monesta osatekiästä, joista taloudellinen kokonaisratkaisu on koottava.

teltua: Fossiilisten polttoaineiden korvaamisella ja alueellisen energiaomavaraisuuden kohentamisella on lukuisia kansallisia strategisen tason etuja, minkä lisäksi vaikutukset alueiden talouteen ja työllisyyteen ovat hyvin myönteiset. Energia-alan infrastruktuuri on aina rakennettu osittain tai pääosinkin julkisin varoin, ja energiahuollossa yleisellä edulla on ollut keskeinen merkitys. Energiasektorin yksityistäminen ja ”markkinaehtoisuus” eivät tunnukaan kestävilta perusteilta näiden periaatteiden hylkäämiselle nyt, onhan jo kilpailutilanne epäreilu tukea saaneiden vanhojen ja ilman tukea sinnittelevien uusien ratkaisujen välillä. Kansallinen etu olisi tässäkin asetettava etusijalle.

Matka kohti uutta aloitettu

Uusiutuviin energianlähteisiin perustuva energiantuotannon malli on jo ylittänyt sosiaalisen vastaanottokynnyksen, ja sitä pidetään hyvin yleisesti ”järkeväna”. Lisäksi tiedetään, että raaka-aineiden määrä on erittäin suuri: omavaraisuuspotentiaali ylittää maaseudulta jopa 50 000 asukkaan kaupunkeihin saakka, ja vastaavia havaintoja on myös muualta Euroopasta. Toisaalta tässä tutkimuksessa on osoitettu, että teknisten ratkaisujen puhtaasti liiketaloudellinen kannattavuus on jo nykyisellään hyvin lähellä, ja että aluetaloudellisesti ratkaisut ovat jo nyt järkeviä. Monien tekijöiden summana niiden kannattavuuden kohentumisella on suuri potentiaali jo aivan lähiaikoina. Tämä on hyvin rohkaisevaa myös energiastrategiselta kannalta.

Energiasektorin uudistuminen on pitkäkestoinen yhteiskunnallinen prosessi, joka tapahtuu valtakunnallisella, mutta yhtä hyvin

Uudet tekniset ratkaisut (vas. alhaalla) ovat eri asemassa kuin kypsän vaiheen vanhat vakiintuneet tekniikat (oik. ylhäällä): kehityksen myötä sisäinen tehokkuus, arvoketjut, sarjatuotanto ja ympäröivät järjestelmät alkavat tukea uusiakin ratkaisuja ja kannattavuus paranee.

paikallisella tasolla. Pienetkin alueelliset edistysaskeleet ovat merkittäviä. Oleellista on luoda tietoisien kehittämisen polku, jolla hajautettu energiastrategia otetaan tiedollisesti ja teknisesti haltuun.

Tämän tutkimuksen perusteella vision toteutuminen näyttää hyvin mahdolliselta – aivan erityisesti se näyttää toivottavalta kansallisen edun helikopteriperspektiivistä. Julkinen tuki nopeuttaisi ja helpottaisi kehitystä. Kaikkein parasta olisi, mikäli energiayhtiöt omaksuisivat uudet ratkaisut.

Maaseudun Voima -tutkimuksen toteuttivat Vaasan yliopiston kuusi eri ainelaitosta ja yksikköä. Ne ovat siitä lähtien muodostaneet monitieteisen tutkimusjoukkueen, jossa ovat edustettuina tieteenalat tekniikasta talouteen ja tietotekniikasta ympäristötieteisiin.

Maaseudun Voima olikin eräänlainen sateenvarjo, jonka alla toteutettiin kuusi osahanketta. Hankkeita yhdistivät yhteiset tavoitteet, teoriatausta ja visio hajautetusta energiantuotannosta. Hankeohjelman tavoitteena oli myös yhdistää Vaasan yliopiston eri ainelaitosten osaamista ja vahvuuksia. Osittain tämän tuloksena Vaasan yliopisto on ollut mukana perustamassa Vaasan energia-instituuttia.

Hankeohjelman koordinoi Levón-insituutti, ja sen johtoryhmään saatiin hyvin laajasti energiasektorin tärkeitä kumppaneita.

Tietoa sopimusoikeudesta yrittäjille ja pk-yrityksille

Teksti ja kuva: Hannu Mitts

Levón-instituutin tarjonnassa on useita lyhyitä kehittämisohjelmia yrittäjien ja pk-yritysten tarpeisiin. Neljän lähipäivän ja neljän etäpäivän sopimusoikeusohjelmaa on parin viime vuoden aikana toteutettu kolme kertaa, ensin puutuote- ja huonekalualalle, sitten metallialalle ja kolmantena yleisesti kaikille toimialoille.

Ohjelmassa lisätään pk-yrittäjien, pk-yritysten, henkilöstön ja muiden toimijoiden osaamista sopimusoikeudesta, sopimusten tekemisestä elinkeinonharjoittajien välisessä kaupankäynnissä sekä kuluttajan suojasta. Ohjelman jälkeen osallistujat pystyvät soveltamaan opittuja tietoja käytännössä.

Sopimusten tekemisessä tarvitaan usein avuksi juridista asiantuntemusta, mutta pk-yritysten johdon ja muiden toimijoiden on myös hyvä itse tietää

kaupankäyntiinsä oleellisesti liittyvistä sopimusoikeuksista. Verkostoitumisen, yhteistyösuhteiden ja kansainvälistymisen lisääntymisen seurauksena vallitseviin lakeihin, säännöksiin sekä uusiin sopimuskäytäntöihin ja malleihin on hyvä perehtyä ajoissa ja luoda selkeät sopimusten tekemisen periaatteet oman organisaation käyttöön. Sopimuspolitiikan määrittely ja käytönnotto on osa yritysjohdon avaintehtäviä. Tähän tehtävään ohjelma antaa hyvät eväät.

Kun yrityksen sopimukset saatetaan ajan tasalle ja käyttökelvaiseen järjestykseen, sopijapuolten keskinäiset epäselvyydet saadaan poistetuksi ja bisnes terveelle, kaikkia toimijoita tyydyttävälle tolalle.

Seinäjoella huhti-toukokuussa toteutettavaan ohjelmaan voi hakeutua helmi-maaliskuun aikana. Lisätietoja ohjelmasta www.equalspirit.fi tai sähköpostitse hannu.mitts@uwasa.fi ja puhelimitse 06-324 8464.

Sopimusoikeuskoulutuksen osallistujat keskittyneinä kiinnostaviin kysymyksiin loppuvuodesta 2006.

Sopimusoikeus-koulutus

Kevät 2007

Koulutus lisää pk-yritysten, henkilöstön ja alan toimijoiden osaamista sopimusoikeudesta, sopimusten tekemisestä elinkeinonharjoittajien välisessä kaupankäynnissä sekä kuluttajan suojasta. Koulutus on tarkoitettu Etelä- ja Keski-Pohjanmaan sekä Pohjanmaan maakuntien pk-yrittäjille ja yritysten avainhenkilöille.

Koulutus järjestetään Seinäjoella huhti-toukokuussa 2007. Lähiopetuspäiviä on neljä. Osallistumismaksu on 100 euroa/henkilö. Ilmoittautumiset Hannu Mittsille 30.3.2007 mennessä. Ohjelman toteutuksesta vastaa Spirit-hanke Euroopan sosiaalirahaston tuella.

Lisätietoja

Hannu Mitts
hannu.mitts@uwasa.fi
puh. 06-324 8464, 050 552 9699
www.equalspirit.fi

Levón-instituutin täydennyskoulutuksen 25-vuotisjuhlaseminaari

25.5.2007

Johtajana kasvaminen (JOKA) -ohjelma 20 vuotta

Vaasan yliopiston täydennyskoulutuskeskus, Levón-instituutti 25 vuotta

Juhlaseminaarin alustajina ovat EADS:in henkilöstöjohtaja Jussi Itävuori, YIT-konsernin henkilöstöjohtaja Leena Lomakka ja professori Pekka Himanen.

Lisätietoja seminaarista:

Nina Jokiaho, 050 3405758, nina.jokiaho@uwasa.fi

Helena Eteläaho, 050 5928770, helena.etelaaho@uwasa.fi

Anne Stig, 050 5473749, anne.stig@uwasa.fi

Osaamisintensiivisiä yrityspalveluja tarjoavien yritysten kehittäminen

Levón-instituutti suunnittelee osaamisintensiivisiä yrityspalveluja tarjoavien (KIBS) yritysten kehittämistoimia kevään 2007 aikana ja itse kehittämistoimet ja koulutukset alkanevat syksyllä 2007 (Käännös- ja tulkkaukspalveluiden osalta keväällä 2007). Kehittämistoimet toteutetaan osana Vaasanseudun Kehitys Oy VASEK:in hallinnoimaa Vaasan seudun aluekeskusohjelmaa.

Kehittämistoimet suuntautuvat aluksi seuraaviin aloihin:

- * Käännös- ja tulkkaukspalvelut
- * Taloushallintopalvelut
- * Suunnittelu- ja insinööritoimistot

Kehittämistoiminta jatkuu vuoteen 2010 saakka ja kattaa myöhemmässä vaiheessa myös muita osaamisintensiivisiä yrityspalvelualoja.

Kiinnostuitko? Ota yhteyttä!

Käännös- ja tulkkaukspalvelut: Hanna Turpeinen, 050 547 3742, hanna.turpeinen@uwasa.fi

Taloushallintopalvelut: Mikael Hallbäck, 050 469 3747, mikael.hallback@uwasa.fi

Suunnittelu- ja insinööritoimistot: Helena Eteläaho, 050 592 8770, helena.etelaaho@uwasa.fi

Utveckling av företag som erbjuder kunskapsintensiva företagstjänster

Levón-institutet planerar utvecklingsaktiviteter för företag som erbjuder kunskapsintensiva företagstjänster (KIBS) under våren 2007 och själva utvecklingsaktiviteterna samt utbildningarna börjar hösten 2007 (översättnings- och tolkningstjänster våren 2007). Utvecklingsaktiviteterna genomförs som en del av Vasaregionens regioncentrumprogram.

Utvecklingsaktiviteterna inriktas inledningsvis till följande branscher:

- * Översättnings- och tolkningstjänster
- * Företag som erbjuder tjänster inom ekonomiförvaltning
- * Planerings- och ingenjörbyråer

Utvecklingsarbetet fortsätter fram till 2010 och täcker i ett senare skede också andra branscher, som erbjuder kunskapsintensiva företagstjänster.

Blev du intresserad? Kontakta!

Översättnings- och tolkningstjänster: Hanna Turpeinen, 050 547 3742, hanna.turpeinen@uwasa.fi

Företag som erbjuder tjänster inom ekonomiförvaltning: Mikael Hallbäck, 050 469 3747, mikael.hallback@uwasa.fi

Planerings- och ingenjörbyråer: Helena Eteläaho, 050 592 8770, helena.etelaaho@uwasa.fi

Yrittäjyyskasvatus edelleen ajankohtaista

Teksti ja kuva: Anne Sved

Levón-instituutti on toteuttanut viimeisen kymmenen vuoden aikana useita eri kouluasteiden opettajille ja opetustoimen hallinnolle suunnattuja yrittäjyyskasvatuksen hankkeita ja koulutuksia. Yksi aikaisemmista oli vanhan Vaasan läänin alueella toteutettu Auringonkukka-projekti, ja viime vuosina kouluttajamme ovat olleet liikkeellä muun muassa Kotkassa ja Kouvolassa.

Kuluvan lukuvuoden aikana luokan- ja aineenopettajia sekä opetustoimen hallinnon henkilöstöä on osallistunut Levón-instituutin järjestämään yrittäjyyskasvatuskoulutukseen sekä Vaasassa että Suupohjan alueella. Vaasassa toteutettava Yrittäjyyskasvatus elämään -koulutus on osa Opetushallituksen rahoittamaa opetustoimen henkilöstökoulutusta ja Suupohjan alueella Kauhajoen, Isojoen, Karijoen, Jurvan ja Teuvan opettajakunta koulutautuu samojen teemojen parissa Kauhajoen seudun aluekeskusoh-

jelman puitteissa. Vaasassa toteutettavalle koulutukselle on tulossa jatkoa lukuvuoden 2007-2008 aikana, sillä Opetushallitus on myöntänyt rahoituksen jatkokurssille, jonka aikana tarkoituksena on kehittää, kerätä ja työstää käytännön työkaluja ja toimintamalleja yrittäjyyskasvatuksen teeman ympärille. Levón-instituutin järjestämien koulutusten tukena on Vaasan yliopiston johtamisen laitoksen ja viime vuosina erityisesti KTT Kari Ristimäen asiantuntemus yrittäjyyden ja yrittäjyyskasvatuksen alalta.

Matkalla oppilaan omatoimisuuteen

Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena on yrittäjämäisten asenteiden ja käyttäytymisen lisääminen kouluissa sekä valmiuksien lisääminen ura- ja ammatinvalintatilanteisiin. Perusopetuksessa korostuu ns. yritteliäisyyteen kasvatus, jonka tavoitteena ovat itsestään vastuun kantavat ja omia tavoitteitaan toteuttavat oppilaat. Tavoitteena on myös nostaa yrittäjäksi ryhtyminen yhdeksi vaihtoehdoksi ammatinvalintatilanteessa. Yrittäjyyskasvatus on nostettu yhdeksi keskeiseksi, koko opetuksen kattavaksi teemaksi valtakunnallisessa peruskoulun opetussuunnitelmassa.

Levón-instituutin järjestämässä koulutuksissa on kuluvan talven aikana tutustuttu yrittäjyyskasva-

Vaasalaisia yrittäjyyskasvatuksesta kiinnostuneita kurssilaisia sulattelemassa lähipäivän aiheita kahvituolla.

Be careful out there!

tuksen käsitteeseen sekä yrittäjyyskasvatuksen käytännön toteutukseen kouluissa ja koulujen ja ympäristön, muun muassa yritys-elämän, yhteistyössä. Lisäksi tarkastellaan yrittäjyyttä ja sen eri ulottuvuuksia sekä paneudutaan yrittäjyyskasvatuksen toteuttamiseen kukin omassa työssään ja omista lähtökohdista käsin.

Yrittäjämäinen asenne jo varhaiskasvatuksessa

Vaasassa yrittäjyyskasvatuskoulutuksen osallistujat ovat yhtä mieltä siitä, että yrittäjyyskasvatuksen periaatteita tulee alkaa soveltaa muun toiminnan ja opetuksen yhteydessä jo varhaiskasvatuksesta lähtien. Yrittäjämäisen asenteen luominen tai ehkä pikemminkin lasten luontaisen uteliaisuuden ja aktiivisuuden säilyttäminen koulu-tiensa aloittavilla lapsilla nähdään tärkeänä osana yrittäjyyskasvatusta. Yrittäjyyskasvatus nähdään myös osaltaan keinona koulutyöhön sitouttamiseen ja koulumyönteisyyden lisäämiseen erityisesti syrjäytymisvaarassa olevien oppilaiden suhteen. ”Yrittäjyyskasvatuksen pedagogiikkaan liitetyt ajatukset avoimista ja joustavista oppimisympäristöistä sekä yksilön omaehtoisen tekemisen merkityksellisyydestä, tarjoavat opettajalle runsaasti sekä haasteita että mahdollisuuksia”, luokanopettaja Jukka Rautio toteaa.

Hymyilin itsekseeni kävellessäni talvisena lauantai-iltapäivänä yliopistolta rantaa pitkin toria kohti. Luminen maisema pilkkijöineen sai kyynelkanavat aukenemaan, ja mieltä lämmittivät Kari Ristimäen saatesanat ennen kotiinpaluuta. Mieli oli täynnä erilaisia kysymyksiä ja vastauksia; hämmästyttäviä ja uusia ajatuksia Yrittäjyyskasvatuksen tutkija- ja toimijatapaamisen jälkeen.

Olin samalla viikolla erään unettoman yön pikkutunneilla muistellut oman poikani yritteliäisyyttä hänen ottaessaan ensiaskeleitaan: Ojentaessani käteni suoriksi pikkumies nousi lattialla ensin seisomaan ja otti sitten muutaman askeleen minua kohti kaatuakseen syliini. Tätä leikkiä jatkettiin yleensä niin kauan, kunnes isä väsyi. Nyt kun sama mies on kasvanut kahdeksaluokkalaiseksi ja valmistautuu tekemään erilaisia omia valintojaan elämän monimutkaisuuden keskellä, voin vain toivoa hänen säilyttäneen sinnikkyytensä. Toisaalta toivon, että kompastumistenkin hetkellä löytyy vastaanottajia ja lohduttajia; positiivisuutta ja itseluottamusta.

Paula Kyrön puheenvuoro yrittäjyyskasvatuksen uusista suunnista teki minuun voimakkaan vaikutuksen: Yrittäjyystoiminnan valmiuksien, käynnistymisen, johtamisen ja kehittämisen rinnalla on yhä enemmän alettu tutkia sitä, miten yksilön yrittäjyys muodostuu jo varhaisen tietoisuuden tasolla. Tunteet, tahto ja taidot yhdessä määrittelevät tällöin yrittäjämäistä toimintaa: omaehtoisuutta, tavoitesuuntautuneisuutta, itseohjautuvuutta ja yhteistyökykyä.

Miten minä kasvattaisin lapsistani yrittäjämäisiä - kotona ja luokassani? Kansalaisia, jotka pystyvät pyörittämään Suomen yhteiskuntaa ja taloutta kove-nevassa kansainvälisessä kilpailussa? Koulutusjärjestelmämme muuttuu kovin hitaasti. Tällä hetkellä meitä opettajia työllistävät lisääntyvien kasvatustehtävien ohella historiamme määrällisesti rankimmat opetussuunnitelmat. Vielä vähän aikaa sitten kehoitettiin filosofisiin pohdintoihin tiedonkäsityksestä ja oppimiskäsityksestä, mutta nyt määrä on osittain korvannut laadun. Opetussuunnitelmien asialliset vaatimukset ovat sellaiset, että parhaillakin synteisien tekijöillä on vaikeuksia ottaa kaikki tavoitteet huomioon.

Miten siis noudattaa sitä ikivanhaa ajatusta, että ihmisen tärkein tehtävä on kasvaa omaksi itsekseen. Eikö tästä juuri ole kyse? Omaehtoiseksi, tavoitesuuntautuneeksi ja itseohjautuvaksi. Omille lapsilleni en onneksi joudu antamaan numeroita heidän tiedoistaan ja taidoistaan tyyliin: ”Valitettavasti saat, poikani, kuutosen kävelemään opettelussa, koska kaaduit niin monta kertaa” tai ”Suomen kielen ääntämyksesi ja lauserakenteidesi perusteella annan sinulle tässä vaiheessa seiskan, mutta sinulla on jo selkeitä mahdollisuuksia saada tulevaisuudessa kahdeksikko”.

Kuka loppujen lopuksi oikeasti haluaa tulla arvioiduksi keskeneräisen suorituksen perusteella? Perinteinen koulusysteemi kuitenkin edellyttää opettajilta keskeneräisten prosessien arviointia, punakynän käyttöä ja pisteytyksiä säännöllisin väliajoin. Viesti pienelle innostuneelle yrittäjänalulle on tällöin hyvin usein: ”Et osaa ihan vielä!” Voi vain kuvitella, mitä seurauksia riittävä määrä tällaisia viestejä aiheuttaa lapsen omaehtoisuudelle, tavoitesuuntautuneisuudelle tai itseohjautuvuudelle. Olisiko tässä asiassa jotakin tehtävissä, ja voitaisiinko muutokset perustella vaikkapa vetoamalla Suomen kansainväliseen kilpailukykyyn?

VAASAN YLIOPISTO
LEVÖN-INSTITUUTTI

PL 700
(Wolffintie 35)
65101 Vaasa
Puh: +358-6-324 8111 (vaihte)
Fax: +358-6-324 8350
Sähköposti: etunimi.sukunimi@uwasa.fi
http://www.uwasa.fi/levon

Johtaja
Jouko Havunen
jouko.havunen@uwasa.fi
puh. 06-324 8450

Koulutuspäällikkö
Helena Eteläaho
helena.etelaaho@uwasa.fi
puh. 06-324 8323
Johtaminen ja organisaatioiden kehittäminen

Koulutuspäällikkö
Outi Järvi
outi.jarvi@uwasa.fi
puh. 06-324 8385
Avoin yliopisto

Koulutuspäällikkö
Jukka Peltoniemi
jukka.peltoniemi@uwasa.fi
puh. 06-324 8864
Johtaminen ja organisaatioiden kehittäminen

Kehittämispäällikkö
Pekka Peura
pekka.peura@uwasa.fi
puh. 06-324 8451
Energia ja ympäristö

Tutkimuspäällikkö
Arttu Vainio
arttu.vainio@uwasa.fi
puh. 06-324 8306
Arviointitutkimus ja maaseudun kehittäminen

Toimintakalenteri 1.3.-31.5.2007

ARVIINTITUTKIMUKSET

Etelä-Karjalan tavoite 2 -ohjelman vaikuttavuuden arviointi
Raippaluodon sillan vaikutukset, seurantatutkimus
Selvitys yritysten kansainvälistymisvalmiuksien kehittämisestä
ESR-hankkeiden avulla EteläPohjanmaalla
Sosiaalinen pääoma pienten ja keskisuurten yritysten
voimavarana (Equal) arviointi
Sosiaalinen pääoma pienten ja keskisuurten yritysten
voimavarana (Equal) kansainvälisen yhteistyön arviointi
Tutkimusohjelma kansainvälisten yritysten osaamisen
ja tiedon siirtämisen kehittämisestä
Vuosina 2003–2004 päättyneiden YTR-hankkeiden arviointi

Vainio, Mäntylä
Arttu Vainio
Riusala, Mäntylä, Vainio
Kimmo Riusala
Kimmo Riusala
Kimmo Riusala
Vainio, Pienimäki

AVOIN YLIOPISTO

ALKU II - hanke, Kuusiokunnat
ALKU II -hankkeen päätösseminaari, Ähtäri, 11.5.2007
Avoin yliopisto
Ikäihmisten yliopisto

Mäntylä, Varjo
Mäntylä, Varjo
Outi Järvi
Hakala, Jokitalo

ENERGIA JA YMPÄRISTÖ

Energia-alan täydennyskoulutusohjelma
Energiaomavaraisuusasteen kohottaminen Pohjanmaalla
Etelä-Pohjanmaan energiaomavaraisuusstrategia
Kilpailuetua ympäristö- ja yhteiskuntavastuusta
Maatilojen hajautetun bioenergiatuotannon aluetaloudelliset
ja ympäristövaikutukset
Vaasan energiainstituutti

Pekka Peura
Timo Hyttinen
Pekka Peura
Pekka Peura
Pekka Peura
Pekka Peura

JOHTAMINEN JA ORGANISAATIOIDEN KEHITTÄMINEN

Asiantuntijaklubit – Expertklubbar
Corporate University – yritysyliopistopilotti
Esimies osaamisen johtajana -arviointityökalu
Innovaatiot ja edelläkävijyyttiimi/Suupohja
International Chydenius MBA
Johtajana kasvaminen (JOKA) 20
Joustava ja proaktiivinen Enics Vaasa Oy -työyhteisön kehittämishanke
MBA
Kauhajoen seudun aluekeskusohjelma
Levön-instituutin täydennyskoulutuksen 25-vuotisjuhlaseminaari, 25.5.2007
Lähiesimies 2007
Sopimusosikeuskoulutus (Equal)
Sosiaalisen pääoman mittariston ja OBS:n kehittäminen
Sosiaalinen pääoma pienten ja keskisuurten yritysten voimavarana
Sukupuolvenvaihdosohjelma Lapin pk-yrityksissä V-VII
Tiimitoiminnalla tulostuntoon Enics Lohja -työyhteisön kehittämishanke
Toimintajärjestelmäkoordinaattori -koulutus
Tuloksellinen johtoryhmä- ja hallitustyöskentely
Unit Management 4 -johtamiskoulutusohjelma, Seinäjoen koulutuskuntayhtymä
Uusi julkisjohtaminen -julkisorganisaation johdon erikoistumisohjelma
Vaasan alueterveys -kehittämishankkeet
Vaasan seudun aluekeskusohjelma
Yrittäjyyskasvatus
Yrittäjyyskasvatusiimi/Suupohja

Mikael Hallböck
Reijo Tuovinen
Eteläho, Stig
Petri Helo
Helena Eteläaho
Anne Stig
Anne Stig
Helena Eteläaho
Eteläaho, Peltoniemi
Anne Stig
Helena Eteläaho
Hannu Mitts
Mikael Alaviitala
Reetta Kungsbacka
Jouko Havunen
Anne Stig
Hannu Mitts
Mitts, Eteläaho
Anne Stig
Helena Eteläaho
Jukka Peltoniemi
Jouko Havunen
Helena Eteläaho
Kari Ristimäki

KANSAINVÄLISET HANKKEET

ALFA II -verkosto: Multilingualism and Cultural Diversity in Education
ASPIRE – Achieving Energy Sustainability in Peripheral Regions of Europe
Development of Finnish as a Foreign Language Education
in the Republic of Karelia
EULearN – Socrates Programme
UniZon Kvarken – Merenkurkun alueen korkeakoulujen yhteistyö
Yritysten sukupuolvenvaihdokset - Leonardo -ohjelma Suomi-Turkki

Hanna Turpeinen
Timo Hyttinen
Hanna Turpeinen
Outi Järvi
Mikael Hallböck
Jouko Havunen

MAASEUDUN KEHITTÄMINEN

Pro Palvelusopimus
Saaristomentori – paikallisten palvelujen kysynnän ja
tarjonnan yhteensovittaminen
Sopimuksellisuus-Info

Lindqvist, Koski
Kari Leinamo
Lindqvist, Koski

MONIKIELISYYS JA VIESTINTÄ

Språkbadslärares – Expert på sitt område
Språkutvecklande undervisning i språkbud – vertyg för
lärares i svenskt språkbud

Hanna Turpeinen
Hanna Turpeinen

MUUT

Maakunnallinen aikuiskoulutusstrategia / Keski-Suomi
Pohjalaisen yrittäjyyden nykytila ja tulevaisuus
Suomen seutukuntien toimialarakenteen kehittyminen vuoden 1993 jälkeen
Vaasanseudun maahanmuuttajakoulutuksen resurssirengas

Hannu Katajamäki
Olli Wuori
Olli Wuori
Miia Mäntylä